

ЛЕКЦІЯ 8 (26) ЧУДА І ФІЗИЧНІ ЗАКОНИ

В цій лекції я хотів би поговорити про чуда. Як висловився один із християнських мислителів: «Християнство неподільно пов'язано з чудами». Біблія буквально наповнена чудами, які творив Бог. Це історія Старого Заповіту, це історія Нового Заповіту, коли йде мова про Особу Ісуса Христа. Це історія Церкви, коли апостоли були в ранній Церкві: їхніми руками було вчинено чимало чудес і просто чудесних ознак. І справді, вістка Євангелія, історія про Христа, ґрунтується на чудах, про те, що Бог виявляв Себе, Свою активність у світі людини. Цікаво те, що Біблія не просто каже про чуда, але Біблія дає достатньо підстав, щоб ці чуда стали факторами, що впливають на наше увірування. І чуда Христа по суті, є наріжним каменем християнської віри. Одним із найбільших чуд, як би ми назвали це, виявом надприродних властивостей в ході природних подій – це те, що Ісус Христос воскрес. І по суті, Біблія каже, що воскресіння Ісуса Христа – це саме той доказ, який дає Бог, доказ правдивості Слова Христа, правдивості науки Христа, правдивості попередження Христа. Це доказ правдивості того, що говорив Христос про Себе, про Бога, про людство, про його майбутнє – це все правда. Християнство ставить чуда як один з наріжних каменів, на чому ґрунтується християнська віра. Природньо, що через це, чуда в християнстві, чуда християнських оповістей піддаються сумнівам. І в цьому і наступних розділах поміркуємо про це. Я хотів би запропонувати аргументи проти чуд, або проти можливостей чуд, зокрема проти християнських чудес. Я хотів би навести аргументи на користь чи на захист того, що чуда можливі. В крайньому випадку ми постараємось зробити таку стислу екскурсію в цю тему, у це міркування, цю дискусію, що триває в цій тематиці у філософському світі. І звісно, що на початку, я хотів би дати визначення, що таке чуда. Це не повне визначення, це не всевичерпне поняття, що наведено тут. Але те, що мені подобається, простими словами, що саме є чудом. І я би сказав, що, чуда є за визначенням надприродній вияв у природньому плинні подій. І використовуючи термінологію нашого курсу я б сказав так, що це вияв метафізики у фізиці. І ось чуда, за своїм визначенням, мають на увазі існування фізики. Бо це вияв надприроднього в природньому, вияв метафізики у фізиці, тобто, мова тут іде про те, що повинна існувати метафізика, повинно існувати щось надприроднє. І звісно, що цьому всьому ми бачимо відразу можливість якось поставити під сумнів. Ті, хто використовує наявність фізики і метафізики, у чиєму світогляді метафізики зовсім не існує, природньо, він ставить під сумнів і існування чудес, бо за визначенням чуда мають на увазі існування метафізики. І ось якщо світогляд відкидає існування метафізики як частину об'єктивної реальності, то він однозначно буде заперечувати можливість чуд як таких. І ось всі свідоцтва про чуда, такий світогляд буде намагатися пояснити або ж звести до пояснень у межах тільки фізики, у рамках

лише матеріального світу. Я пам'ятаю, це сталося десь років 10-15 тому, я якось прочитав пояснення однієї жінки, філософа, котра позиціонувала себе як християнку ліберального напрямку християнства. Це була цікава стаття, доволі таки чимала за обсягом, де ця жінка описувала своє розуміння того чуда або що могло бути, те, що люди сприйняли це чудо тоді, коли Христос ходив по воді. Її ідея, її теорія полягала в тому, що Христос просто напроосто катався на кризі, як на дошці для серфінгу. Зокрема Галилейське озеро, на якому сталася ця подія ходіння по воді, само по собі живиться гірською річкою, а вона в свою чергу бере свій початок із якогось гірського озера. І ось спекотного літа це гірське озеро дуже холодне. Бувають навіть такі періоди, коли там може бути і крига. І ось ця крига з гірського озера гірською річкою, бо крига доволі велика, яка могла б витримати вагу людини, змогла дістатися Галилейського озера. І по суті Христос, просто радісно використовуючи вітер, хвилі – до річі, ця історія використовує доволі великі хвилі – і до того ж Ісус Христос залишився чекати на ці хвилі і вітер на березі, а тому сказав Своїм учням плисти, а потім Він ускочив на цю кригу, і використовуючи ці вітер і хвилі, помчався на такій своєрідній дошці для серфінгу по цій хвилі, а учні бачили це. І Петро теж захотів також, але він не міг триматися на воді, і не вмів так добре кататися, ми знаємо кінець цієї історії, його довелося Ісусу діставати з води. Ось такий собі опис чуда ходіння по воді з погляду світогляду, що заперечує наявність метафізики, тобто заперечує можливість якихось метафізичних надприродних виявів у нашому фізичному світі. І чому так відбувається? Та тому, що складно спростувати ці свідчення про цей факт. Для того, щоб спростувати факт правдивості цієї події, треба спростувати те, що свідки були неправдиві, свідчення свідків були неправдиві. Тоді треба відкинути будь які інші Біблійні свідчення свідків. Про це ми будемо говорити трохи згодом в одному із наступних розділів. Але я хотів би зараз сказати, що суті, людині доводиться вирішувати рівняння. Ми про це вже казали. Рівняння, що має наступну формулу $2+2$ дорівнює іксу. Дуже просте рівняння, яке може вирішити дитина, що не пішла до першого класу. Але це рівняння не має свого розв'язання, якщо до нього заздалегідь поставити умову, що ікс не може дорівнювати чотирьом. І тоді це рівняння не матиме розв'язання. Ось так доводиться розв'язувати рівняння без розв'язання людям, які заздалегідь ставлять умову, що Бог не може існувати. Тобто, метафізики не може бути. Не існує, і край! Поставимо таку умову. І звісно, що тоді ці всі свідчення свідків, всі ці записи про чуда простісінько неможливі, або неприйнятні, або ж їх треба пояснювати лише з погляду фізики. І часом у таке пояснення фізики повірити набагато складніше, ніж повірити в те, що Бог виявляв Себе в історії людства, виявляв себе активним чином, діючи у фізичному світі. І коли оповісті про чудеса Ісуса Христа будуть в її уяві виглядати доволі смішно, абсурдно, людина заганяє себе у глухий кут, коли змушена ось так трактувати біблійні оповісті, бо її не можна притягти, навіть за

ймовірність, за можливість, тому що Бог може виявляти Себе в нашому фізичному світі. І ось чуда – це таке явище, яке ми не можемо пояснити з відомих нам законів природи. Це можливо якийсь випадок, якийсь такий неочікуваний, якого ніхто не планував, який можливий лише за волею того, хто його учиняє його. І люди його не передбачають, як таке можливе в нашому фізичному світі. І ось це явище відбувається, ось те, що люди називають чудом. І природньо, якщо християнство опирається на це, це якраз один із доказів правдивості християнства, то, звісно, існує безліч спроб спростувати саму можливість чудес. Є також чимало так званих наукових у лапках аргументів проти чудес. Вони зводяться до такої фрази, такого висновку: чуда неможливі на тій підставі, що вони порушують фізичні закони. Іншими словами, якщо чуда – це порушення природнього плину, коли щось надприродне втручається в природній плин подій, а закони фізики порушити неможливо, тож чуда в єдиному сенсі цього визначення, а не тільки такими, що ніби є, неможливі. Це є зразок спрощеного прикладу ост таких аргументів так званих наукових або, як їх ще називають «натуралістичних» аргументів проти чуд. Звісно, що треба відповісти на це. Ми розуміємо, що фізичні закони діють скрізь, це одна із підвалин сучасної науки, ось такий погляд, такий засновок, що є основою сучасної науки. І кожен з нас може випробувати на собі, наприклад, закон всесвітнього тяжіння діє завжди, і нашим бажанням ми скасувати його не можемо. І десь виринає висновок, що якщо чуда – це порушення законів фізики, а ми бачимо, що в природніх умовах ці закони не порушуються, тож, чуда неможливі. Але щоб відповісти на цей аргумент слід звернути не на саме поняття фізичних законів. Які бувають закони, на природу законів. Я хотів би відразу ж розмежувати закони, на які ми натрапляємо в нашому житті – вони можуть бути двох видів. Перший вид законів – це описовий закон. Зокрема, фізичні закони належать до цієї групи законів, тобто вони описують видиму закономірність. Цікаво, що описові закони нічого не наказують. Вони кажуть про певну закономірність, яку була виявлено і була спроба описати її, що і вилилось у кінцевому підсумку в який фізичний закон, що описує певну визначеність у фізичному світі.

Є інша група законів, наказові або розпорядчі закони. Сюди можна зарахувати і те, як пояснити правила дорожнього руху, вони наказують. Зауважте, що вони не описують поточну ситуацію на дорозі, але вони наказують. І дуже важливо, щоб за кожним розпорядчим законом стояла та сила, що могла б посприяти тому, щоб ці закони втілювалися, щоб їх виконували. До речі, держава має виконавчу службу, і поліція, що стежить за виконанням законів, це і адміністративні стягнення, що стимулюють людей виконувати наказові (розпорядчі) закони. І ось що цікаво, що закони фізики якраз не належать до наказових. Коли хтось наводить аргумент, що закони фізики вимагають виконання чогось, нам тут треба правильно підсумувати,

що закони фізики нічого не наказують, а тільки описують певну закономірність. І ось коли ми розуміємо закони фізики, то, як ми їх сформулювали, що вони лише описують певну закономірність, нам слід перейти до наступного пункту нашого аргументу, сказати те, що протягом століть погляди на науку і ті наказово-розпорядчі закони, розвиваючись, змінюються. І не буду тут багато чого наводити фактів, лише стисло хотів сказати про те, що можна виділити і три великих періоди або три наукових світогляди, що радикально різняться одне від одного. Перший період, це можливо фізика або світ Аристотеля, від Аристотеля до Коперника й Галілея. І чим цей світ відрізнявся, чим ця ідея наукового світогляду в історії людства характерна? Землю розглядали як центр творіння, вона була прозорою й нерухомою, що була оточена безліччю прозорих сфер. І ось оці прозорі сфери обертались в різних напрямках, і небесні тіла, що були нерухомо закріплені в цих сферах, і фактично це була своєрідна куля землі, що була покрита безліччю прозорих сфер, які обертались у різних напрямках. Вважали, що час абсолютний. Тіла можна було розуміти емпірично. Можна було просто розумом обдумувати чи спостерігати за ними, або абстрагуватися від них, від їхніх форм і видів. Намагалися якось зрозуміти їх, сутність цих тіл, але на віддаленій відстані. Цікаво, що безліч таких властивостей як-от світло, і навіть теплота, звук було такою нерухомою властивістю цього тіла, і воно повідомляло про них чи форму спостерігачеві безпосередньо на відстані, буквально як пряме знання, або ж безпосередньо через якісь інші предмети. Цікаво, що ця наукова теорія вважала, що всі тіла складаються з чотирьох основних стихій: вогонь, повітря, вода і земля. Стихії – це основа всього наявного. Це можливо, дуже коротко, доволі просто, але ідеї цього наукового світу Аристотеля, буквально до кінця XVII століття і початку XX століття – це науковий світогляд, усіма улюблений, як ми кажемо, світ Ньютона, і це, можливо, у світлі Епохи Відродження. Й ідея цього світу – зовсім інша. Якраз матерія і простір – все рухоме. І рух можна вважати явищем. Ось і такий термін вживають – механіцизм, тобто матерія і просторовий рух пояснюють всі явища. Що характерне для цього, так би мовити, наукового погляду на світ? Те, що ми можемо пізнати все лише емпірично. Тіла пізнаються тільки емпірично з погляду руху, і ось тут якраз і кажуть, що час є абсолют, але якість тіла – світло, тепло, колір і решта – це все складається з часток. І якраз оця аксіома дальньої дії, що тіло може на відстані передавати інформацію про себе була відкинута. Висунута думка, що будь-яка взаємодія пояснюється поняттям ефіру, тобто, якась невидима речовина, що наповнює собою все, і все рухається через ефір. І буквально є поле, яке передає ці частки й енергію на відстані, і все відбувається тільки у русі. Кожна частка притягує іншу частку, і сила прямо пропорційна їхній масі і прямо пропорційна квадрату відстані між ними. Це був справді такий революційний погляд, він зовсім по-іншому розглядав наявну реальність, і земля вже не є центром всесвіту. Оцих прозорих

сфер, що обертаються, не існує, тіла небесні не закріплені на цих сферах. Це був абсолютно інший погляд, і було по-іншому описано реальність. До того ж говорили про те, що є якраз зв'язок між масою і силою, і швидкістю. Але ця теорія не проіснувала вічно. Ось десь на початку ХХ століття, можна говорити про світ Ейнштейна, коли час перестає бути абсолютним, а абсолютним стає швидкість світла. Це єдина абсолютна величина. І можна сказати, що і нині наука розвивається саме в цій світоглядній системі, в цьому науковому погляді, те, що світ пізнається лише емпірично, і світ заснований із матерії, з якої відбуваються всі події, що часу як абсолюту не існує; час – це лише одна із змін, це четвертий вимір змінних подій. І те, що основним часів Ньютона була гравітація, то гравітація нині, це не тяжіння, а пришвидшення, викликане єдино можливим у всесвіті рухом, криволінійним рухом. І Ейнштейн казав, що це той період наукового світу, каже про те, що жодне тіло не перебуває у стані спокою, все рухається відносно одне одного. І рух не тільки просторовий, неможливо побачити механізм руху всесвіту як одного цілого. Цікаво, що абсолютною емпіричною константою є швидкість світла і філософський абсолют, тобто, що простір – це просторово-часовий континуум, який називають відносністю. І ось виходячи з цих трьох наукових поглядів, можна сказати, що наука перебуває у стані якихось безперервних змін. Часом радикальних, часом контрастних, протилежних. І ось наш світогляд не повинен залежати від якихось наукових поглядів. І коли людина каже, що наука спростовує чуда, тут слід м'яко вказати, що наука само по собі ще змінюється, і науковий погляд зазнає радикальних, кардинальних змін. І можливо варто сказати, що наукові методи, рівно як і висновки мінялися і мінятимуться знову. На цьому по суті, й ґрунтується вся наука, що ми відкидаємо якусь стару, складну гіпотезу чи теорію на користь нової, яка б пояснила ліпше ось ті спостереження, що відбуваються, які ми бачимо. Погляньмо, що таке науковий метод? Науковий метод має на увазі спостережливість, ми бачимо якусь закономірність, і ми бачимо, що ця закономірність повторюється, і ми намагаємося повторити, ми знаходимо причину, що є причиною спостережуваної події, ми повторюємо, ми бачимо, як ми можемо керувати, ми постараємося спростувати, не допустити до певної повторюваності цього явища. Тоді ми можемо говорити, що це справді є причиною і ми можемо цю теорію спробувати спростувати науковим методом правдивість її. І тоді ми можемо сказати, що це явище ми можемо передбачити на сукупності оцих і оцих причин.